

ORASAM

Analiz

ŞUBAT 2024 / NO 14

Kazakistan ve Sürdürülebilir Kalkınma

Dr. Maksat Acıkan uulu, Jazgül Sardalova (Uluslararası İlişkiler, 4.sınıf)

1. Giriş

Kazakistan, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin (SKH) tamamına yönelik olarak aşamalı önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Kazakistan 2019 Gönüllü Ulusal Değerlendirme Raporu, BM Üst Düzey Siyasi Forumu'nda ele alınan altı tematik hedefi daha ayrıntılı olarak sunmuştur. Bugün ülke, sürdürülebilir kalkınma yönündeki başarılarıyla yeni bir kalkınma düzeyine ulaşmayı hedeflemektedir. Kapsayıcı ekonomik büyüme bağlamında Kazakistan, ekonominin verimliliğini ve gelişmişliğini arttırmak, beşeri sermayeyi geliştirmek ve özel sektörün rolünü güçlendirmek üzere bir rota belirlemiştir. Ekonomik büyümeyi destekleyen ulusal politikanın kilit alanlarından biri de insana yakışır işlerin yaratılmasına yardımcı olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesidir.

Ülke, insanların refahında artışa yol açacak nitelikte ve sürdürülebilir bir ekonomik iyileşme sağlamayı planlamaktadır. Kazakistan üretken istihdam, kişisel gelişim ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi yönünde fırsatlar yaratmaktadır. Ülke, asgari geçim düzeyinin altında geliri olan nüfusun oranını azaltmayı başarmıştır. Kazakistan, eşitsizliği azaltmak için nüfusun en yoksul yüzde 40'ının gelirini 2025 yılına kadar toplam gelirin yüzde 22.8'inden

yüzde 27'sine çıkarmayı hedeflemiştir.

2. Stratejik Programlar

2015 yılında küresel toplum, tüm ülkeler için ilerici, kapsayıcı ve sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen 2030 Gündemini kabul etmiştir. Diğer devletlerin yanı sıra Kazakistan da bu Gündemin oluşturulmasında aktif olarak yer almış ve Gündemi "yeryüzünde kalkınma ve refah için küresel bir rehber" olarak tanımlamıştır. Gündem-2030, Kazakistan'ın 2050 Kalkınma Stratejisi, 2025 yılına kadar Kalkınma Stratejik Planı, Beş Kurumsal Reformun Uygulanması için 100 Somut Adım Ulus Planı, Devlet Başkanının Beş Sosyal Girişimi ve Rukhani Zhangyru Programında tanımlanan ülkenin öncelikleriyle büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu programlar ve girişimler beşeri sermayeyi güçlendirmeyi, sürdürülebilir bir ekonomi yaratmayı ve nüfusun tüm kesimleri için yaşam kalitesini artırmayı amaçlamaktadır. SKH'lerin uygulanması sürecinde her ülke, hedeflerin ulusal düzeyde uygulanmasına yardımcı olmak için kendi kurduğu mekanizmaları kullanmaktadır. Kazakistan'da bu anlamdaki kilit unsur, etkin bir şekilde oluşturulmuş devlet Bugüne kadar, devlet planlaması için kurumsal bir çerçeve

oluşturulmuş, bir belgeler hiyerarşisi inşa edilmiş, metodolojik bir çerçeve geliştirilmiş, devlet organlarının performans değerlendirmesi başlatılmış ve devlet organlarının stratejik planlarının yanı sıra bölgesel kalkınma programları geliştirilmiştir. Bugüne kadar SKH'lerin yaklaşık %79.9'u Kazakistan'ın devlet planlama sistemi belgelerine yansıtılmıştır.

"Kazakistan-2050" stratejisi ve "100 Somut Adım" programı gibi hükümet girişimleri kurumsal çerçevenin güçlendirilmesine, eşitsizliğin azaltılmasına ve daha fazla istihdam yaratılmasına yardımcı olmaktadır. "Kazakistan-2050" stratejisi ülkede sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanmasını amaçlamaktadır. İnsani kalkınmayı güçlendirmek için strateji, ülkenin güçlü yerli üretim ve gelişmiş işletmeler, savunmasız gruplar için uygun koşullar, modern sağlık ve eğitim hizmetleri ile çeşitlendirilmiş bir bilgi ekonomisine dönüştürülmesini öngörmektedir.

Küresel olarak Kazakistan, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine (SKH) her üç boyutta da (çevresel, sosyal ve ekonomik) önemli bir katkıda bulunmaktadır. Bunlar arasında yoksulluğun ortadan kaldırılması, gıda, su ve enerji güvenliği, sağlık hizmetleri, eğitim, cinsiyet eşitliği, sürdürülebilir ekonomik büyüme, eşitsizliklerin azaltılması, çevrenin korunması ve iklim değişikliği ile mücadele yer almaktadır.

Kazakistan, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında sera gazlarını azaltmaya yönelik gönüllü taahhütlerde bulunmuştur. Paris Anlaşması, Kazakistan tarafından 2030 yılına kadar sera gazı emisyonlarını %15 oranında azaltmaya yönelik gönüllü bir taahhütle 2016 yılında onaylanmıştır. Bu taahhüt, sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın yanı sıra küresel sıcaklıkları iki santigrat derecenin altında tutmaya yönelik uzun vadeli küresel hedefe katkıda bulunacaktır. Kazakistan'da uluslararası kuruluşların desteğiyle 2050 yılına kadar düşük karbonlu kalkınmaya ilişkin stratejik bir belge ve ulusal iklim değişikliğine uyum planı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Kazakistan, Üçüncü BM Kalkınma Finansmanı Konferansı Addis Ababa Eylem Planı, Paris İklim Değişikliği Anlaşması, 2015-2030 Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi de dahil

olmak üzere BM belgelerinde yer alan hususlara dikkat etmektedir. Kazakistan 2018 yılında DSÖ ve UNICEF ile birlikte küresel bir konferans düzenlemiştir. "Astana Temel Sağlık Hizmetleri Küresel Konferansı" başlıklı konferansta 147 katılımcı ülke, devletlerin sürdürülebilir Temel Sağlık Hizmetleri yoluyla herkes için sağlığa ulaşma taahhütlerini yansıtan Temel Sağlık Hizmetleri (PHC) konulu Astana Deklarasyonunu kabul etmiştir.

3. Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması

TElverişli dış ekonomik ortam, kişi başına düşen gelirin hızla artmasına ve ülkedeki yoksulluk oranının önemli ölçüde düşmesine katkıda bulunmuştur. Ulusal istatistiklere göre, asgari geçim düzeyinin altında geliri olan nüfusun payı 2001'den bu yana 11 kat azalarak %46.7'den %4.3'e düşmüştür. Bununla birlikte, Kazakistan'ın yoksulluk profili ülke içindeki bölgelerde farklılık göstermekte ve tüm bölgelerde daha belirgin hale gelmektedir. Kırsal yoksulluk kentsel yoksulluğu 2.7 kat aşmaktadır. COVID-19'un ortaya çıkardığı durumlar, Kazakistan'da önemli ölçüde insani acıya neden olmuştur. Salgın, istihdamın yaklaşık %30'unu oluşturan ve çoğunlukla kentsel alanlarda yoğunlaşan perakende, konaklama, toptan satış ve taşımacılık sektörlerini sert bir şekilde etkilemiştir. Bununla birlikte, en önemli yoksulluk artışı kırsal alanlarda görülmüş ve Kazakistan'daki kent ve kırsal kesim arasındaki eşitsizlik artmıştır. 2019 yılında ülkede asgari geçim düzeyinin altında geliri olan nüfusun oranı %4.3 iken 2021 yılında bu oran %5.2'ye yükselmiştir. En yüksek yoksulluk oranı Türkistan ve Mangistau bölgelerinde görülmüş, bu bölgelerde 2021 yılında geçim düzeyinin altında geliri olan nüfusun oranı sırasıyla %9.8 ve %8.6 olarak gerçekleşmiştir. En düşük oran Nur-Sultan şehrinde (%2.2) ve Karaganda bölgesinde (%3.2) görülmüştür. Söz konusu dönem boyunca yaşam maliyeti 2019'da 29.300 tenge iken 2021'de 37.300 tenge'ye yükselmiştir. Kazakistan, yoksulluğu azaltma ve gelirleri artırma politikaları uygularken düşük gelirli vatandaşlara çeşitli yardımlar sağlamıştır. Devlet, zor yaşam koşullarının üstesinden gelmek ve çalışma çağındaki insanları aktif istihdam tedbirlerine katılmaya teşvik etmek amacıyla vatandaşlar için kapsamlı bir destek modeli oluşturmuştur.

Düşük gelirli ailelerin kapsamını genişletmek amacıyla, sosyal yardım kriteri 1 Nisan 2019 tarihinden itibaren asgari geçim düzeyinin yüzde 70'ine yükseltilmiştir. 2019 sonu itibarıyla, 2.177.200 kişi bu yardım kapsamına alınmıştır. Sosyal yardımın temel ilkesi, çalışabilir durumdaki aile üyelerinin istihdam tedbirlerine zorunlu katılımı ve onlarla bir sosyal sözleşme imzalanması olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte çalışabilir aile üyesi olmayan veya nesnel nedenlerle istihdamı teşvik tedbirlerine katılmayan kişilere koşulsuz nakit yardımları verilmektedir.

Devletten sosyal yardım alanların sayısı 2019-2021 döneminde 2.2 kat azalarak 468.300'den 198.400 aileye veya 2.177.200'den 990.500 kişiye düşmüştür. Bunlardan koşulsuz nakit yardımı alanların sayısı 1.7 kat azalarak 253.2 binden 146.8 bin kişiye, koşullu nakit yardımı alanların sayısı ise 2.3 kat azalarak 1.9 milyondan 843.7 bin kişiye düşmüştür. Hedefli sosyal yardım alan düşük gelirli ailelerin çocukları garantili bir sosyal paket almaktadır. Okul öncesi çocuklar için bu yardımlar gıda paketleri ve hijyen malzemeleri şeklinde olurken, okul çocukları eğitim gördükleri yerde ücretsiz yemek, şehir içi toplu taşıma araçlarında indirimli ücretler ve okul üniformaları ve malzemeleri almaktadır.

4. Açılığa Son Vermek

Gıda güvenliğinin sağlanması, sürdürülebilir tarımsal kalkınma için etkili önlemlerin alınmasına bağlıdır. Tarımsal üretimin artırılması Kazakistan için önemli bir önceliklerdir. Kazakistan'ın gıda endüstrisinin gelişimi, değişen dış ortam göz önüne alındığında günümüzde özel bir önem taşımaktadır.

2019'dan itibaren Küresel Gıda Güvenliği Endeksi'ndeki sıralamasını 16 basamak yükselten Kazakistan, 2021 yılında 41. Sırada yer almıştır. Kazakistan'da gıda üretimi yüzde 1.9 oranında artarak 2.2 trilyon tenge'ye ulaşmıştır. 2021 yılında meyve ve sebze işleme sektöründeki üretim artışı yüzde 154.6 olmuştur. Diğer taraftan un ve tahıl ürünleri, nişasta ve nişasta ürünleri ile bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağların üretiminde düşüş yaşanmıştır (sırasıyla %94.7 ve %96.4). 2021 yılında brüt tarım üretiminin %2.4 azalarak 7.4 trilyon tenge'ye gerilemiştir. Düşüşün nedeni

ülkenin bazı bölgelerinde yaşanan anormal kuraklık, bunun sonucunda bitkisel üretim hacmi %6.7 oranında azalmıştır. Diğer taraftan hayvancılık üretiminde %3.6'lık bir artış görülmüştür.

Kazakistan'da tarım arazisi 114.0 milyon hektardır. 29.3 milyon hektar (arazinin %26'sı) erozyona uğramıştır. Tarım arazilerinin üretken ciroya dahil edilmesi konusunu sistematik bir şekilde ele almak amacıyla, Ocak 2022'de kullanılmayan tarım arazilerine zorunlu el koyma süresinin 2 yıldan 1 yıla indirilmesini ve yeni bir devlet kontrol mekanizmasının getirilmesini öngören bir yönetmelik kabul edilmiştir. Ayrıca, arazi kullanıcılarını ekonomik olarak zorlayıcı koşullar yaratmak amacıyla, kullanılmayan tarım arazileri üzerindeki vergi oranları 10 kattan 20 kata çıkarılmıştır. Uygulamalar, bu eylemlerin bir sonucu olarak, arazi kullanıcılarının daha yüksek vergi ödemekten kaçınmak için genellikle gönüllü olarak arazilerini iade ettiklerini göstermiştir. Tarım arazilerini korumak, rasyonel bir şekilde kullanmak, tarımsal cirodan çekilmesini önlemek ve toprak verimliliğini yeniden tesis etmek ve iyileştirmek amacıyla, tarım arazilerinin rasyonel kullanımına yönelik düzenlemeler kabul edilmiştir.

Devlet aktif olarak tarımsal sanayi kompleksinin rekabet gücünü artırma politikası izlemektedir. Kazakistan'ın önündeki zorluk, tarımda işgücü verimliliğini artırmaktır. Bu sorunu ele almak için tarım sektöründe en son teknolojiler ve modern üretim yöntemleri kullanılmaktadır. Ülkenin ekilebilir arazilerinin yüzde 100'ü ve otlak alanlarının yüzde 70'i dijitalleştirilmiştir. Genel olarak hedef, 2021 yılına kadar hassas tarım unsurlarını (elektronik tarla haritaları, hassas hava durumu verileri, sensörler ve sondalar, uzay izleme ve diğer çözümler) kullanarak ülke çapında en az 2000 gelişmiş çiftliğe sahip olmaktır.

Köylü veya çiftçi hanelerine sağlanan tarım arazilerinin kullanımı ve tarımsal üretime ilişkin izleme verileri, tarım arazilerinin rasyonel kullanımını belirlemeyi hedeflemektedir. Bununla birlikte uzay izleme ve dünyanın uzaktan algılanması, arazi koruma araçlarının kullanımı üzerindeki devlet kontrolünü güçlendirmek için

kullanılmaktadır. 2020 yılında Akmola, Kostanay, Doğu Kazakistan ve Mangistau bölgelerinde bir pilot uzay izleme projesi başlatılmıştır. Bu 4 bölgede 0.7 milyon hektarı ekilebilir arazi ve 7.6 milyon hektarı otlak arazi olmak üzere 8.3 milyon hektar kullanılmayan arazi tespit edilmiştir.

Ulusal istatistiklere göre, gıda maddeleri hane halkı nakit harcamalarının %53'ünü oluşturmaktadır. Bu da Kazakistanlıların çoğunun gelirlerinin büyük bir kısmını gıdaya harcadığı gerçeğini teyit etmektedir. Gıda enflasyonunun nedenleri çeşitlidir. Bir faktör dış piyasa fiyatlarıdır. Ayrıca gıda tedarikindeki zorluklar nedeniyle fiyatlar yükselmiştir. Düşük gelir ve yüksek harcamalar (özellikle gıda) nedeniyle nüfusun büyük bir kısmı şoklara karşı hazırlıklı değildir ve ülkedeki ekonomik durumun kötüleşmesine karşı savunmasızdır. Bu tehditlere yanıt olarak Nisan 2022'de Kazakistan Hükümeti 2025'e kadar Kapsamlı Gelir İyileştirme Planını onaylamış olup, bu planda temel gıda maddelerinin iç piyasada ithalatta ikame edilmesine yönelik tedbirlerin uygulanması önemli bir tedbir olarak yer almıştır. Buna ek olarak, gıda güvenliğini sağlamak amacıyla Hükümet 2022-2024 yılları için bir Tedbirler Planı geliştirmiştir. Plan, fiziksel erişilebilirliği, ekonomik güvenliği ve ürün güvenliği ve kalitesini sağlamaya yönelik tedbirleri içermektedir.

5. Kaliteli Eğitim

Kazakistan, ilköğretim kapsamı açısından en iyi 5 ülkeden biridir ve ortaöğretimin kapsamı açısından da ön sıralarda yer almaktadır. Kazakistan'da yurtiçi (örneğin birleşik ulusal testler, eğitim kurumlarının dış değerlendirilmesi, lisanslama, sertifikasyon) ve uluslararası kalite değerlendirme araçlarına dayanan bir ulusal eğitim kalite değerlendirme sistemi kurulmuştur. Ancak, kentsel ve kırsal kesimdeki öğrencilerin işlevsel yeterlilikleri arasında hala bir uçurum bulunmaktadır.

Ülkede uygulanan ortaöğretimin modernizasyonu programı öğrencilerde işlevsel okuryazarlık, eleştirel düşünme, bilişsel beceriler ve bilişsel yeteneklerin (sosyal beceriler)

geliştirilmesine odaklanan yenilenmiş bir içerik sunmayı amaçlamaktadır. 2016 yılından bu yana öğrencilerin %73'ü aşamalı olarak güncellenmiş programına dahil edilmiştir. Eğitim sürecinin dijitalleşmesinin bağlamında okulların %98.3'ü internete bağlıdır ve 100.000'den fazla branş öğretmeni Bilgi ve İletişim Teknolojisi kurslarını tamamlamıştır. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilere çeşitli eğitim fırsatları sağlanmaktadır. 2018 yılında okulların %60'ında kapsayıcı eğitim için gerekli koşullar yaratılmıştır; bu oran 2011 yılına göre 3.3 kat daha fazlaydı. Koşulları oluşturulan okullar erişilebilirlik cihazları, rampalar, uyarlanmış hijyen odaları, özel mobilyalar, öğretim materyalleri ve pedagojik personel ile donatılmıştır. Özel eğitim ihtiyacı olan 98.651 çocuğun 32.285'i (%32.7) genel eğitim okullarına, 12.111'i (%12.2) ise genel eğitim okullarındaki özel sınıflara kayıtlıdır.

Okullara elektrik, su ve tuvalet dâhil olmak üzere modern altyapı sağlanması için çalışmalar devam etmektedir. Kaliteli içme suyu temini konusunda tedbirler alınmaktadır. Bu kapsamda, okulların %89.3'ü filtreli sebil ve çeşmelerle donatılmış olup, okulların %10.7'si özel etiketli kaplarda ithal içme suyu kullanmaktadır. Ayrıca, tüm okullara elektrik ve tuvalet sağlanmakta ve 2018 yılında ülkedeki okulların %36'sına kurulan dış tuvaletlerin sayısının artırılması için çaba sarf edilmektedir.

6. Mesleki Eğitim ve Yüksek Öğrenim

Kazakistan, 2017 yılından bu yana genç işsizliğini azaltmayı ve isteyen herkese yemek, burs, seyahat ve konaklama ile birlikte ücretsiz teknik ve mesleki eğitim sağlamayı amaçlayan "Herkes için Ücretsiz Teknik ve Mesleki Eğitim" projesini uygulamaktadır. Ücretsiz eğitimden 9. ve 11. sınıf mezunları, işsiz vatandaşlar, vasıfsız ve zor yaşam koşullarındaki gençler ve hassas gruplar yararlanabilmektedir. Kapsayıcı eğitim için gerekli koşulların yaratılmasına özen gösterilmektedir. 2018'de kolejlerin %30'unda ve üniversitelerin %44'ünde özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için eşit koşullar ve engelsiz

erişim sağlanmış durumdaydı.

Bağımsızlıktan bu yana Kazakistan, QS Dünya Üniversite Sıralamaları ve Times Higher Education'da üniversitelerinin artan temsilinin de gösterdiği gibi, yüksek ve lisansüstü eğitimin modernleştirilmesinde önemli ilerleme kaydetmiştir. Yüksek ve lisansüstü eğitimin uluslararasılaştırılmasına yönelik tedbirler uygulanmaktadır. Örneğin Bolashak burs programı, başlangıcından bu yana 12.000'den fazla Kazakistan vatandaşının yurtdışında eğitim görmesini sağlamıştır. Nazarbayev Üniversitesi gibi uluslararası araştırma üniversiteleri, bilgi ekonomisinin geliştirilmesi için kaliteli insan kapasitesi oluşturmaya çalışmaktadır.

Eğitim sisteminde cinsiyet eşitliği düzeyi oldukça iyidir; yükseköğretime kayıt olan erkeklerin oranı (%46.1) kadınlarınkinden (%53.9) daha düşüktür. Aynı zamanda, mesleklere göre de farklılıklar vardır. Kadınlar "Eğitim" (%72.3), "Beşeri Bilimler" (%70), "Sosyal Bilimler, Ekonomi ve İşletme" ve "Doğa Bilimleri" (her biri %64) ve "Sağlık ve Sosyal Güvenlik (Tıp)" (%80) alanlarında üstündür. Buna karşılık, Teknik Bilimler ve Teknoloji (%69), Hukuk (%65.5) ve Askerlik ve Güvenlik (%90.1) alanlarına daha fazla erkek öğrenci kayıtlıdır.

7. Sağlık

Kazakistan'da ulusal sağlık reformlarının uygulanması, ülkenin bu sürdürülebilir kalkınma hedefi kapsamında önemli sonuçlar elde etmesini sağlamıştır. Ortalama yaşam süresi son 18 yılda 7.75 yıl artmıştır. 2000 ve 2018 yılları arasında anne ölümleri dört kattan fazla azalarak 100.000 canlı doğumda 14'e, bebek ölümleri ise neredeyse 2.5 kat azalarak 1.000 canlı doğumda 8.03'e gerilemiştir. Ancak bu oranlar OECD ülkelerinde ulaşılan seviyelerin gerisinde kalmaktadır.

Kazakistan birincil hastalıkların en aza indirilmesi konusunda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Kazakistan, son 18 yılda tüberküloz insidansını (yeni hasta sayısı) neredeyse üç kat azaltarak en aza indirme konusunda

iyi bir ilerleme göstermiştir. Ülke ayrıca 15-49 yaş grubunda %0.2 gibi çok düşük bir HIV prevalansına (mevcut hasta sayısı) sahip ülkeler arasında yer almaktadır. 2015 yılından bu yana, reşit olmayanlar arasında intiharı önlemeye yönelik bir program tüm bölgelerde pilot olarak, 2018 yılından bu yana ise normal olarak uygulanmaktadır. Örneğin, Kazakistan'da ergenler arasındaki intihar sayısı 2021 yılına kadar %30 oranında azalmıştır. Anne ve bebek ölümlerini azaltmak amacıyla, doğum ve çocukluk çağında entegre bir tıbbi bakım modeli uygulamaya konulmuştur. Uluslararası teknolojiler – perinatal (doğum öncesi ve sonrası) bakım– uygulamaya konulmuştur. Sağlık sektörünün dijitalleştirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. Dijitalleşme, tıbbi hastaların sayısını azaltmayı, hizmetlerin kalitesini ve hızını ve ayrıca yönetim kararlarının kalitesini artırmayı mümkün kılmaktadır. Sağlık kuruluşlarında kağıtsız, dijital tıbbi kayıtlara geçiş süreci devam etmekte olup, elektronik sağlık pasaportlarının oluşturulması hedeflenmiştir.

Sağlık sisteminin finansmanını artırmak amacıyla Zorunlu Sosyal Sağlık Sigortası'nın (MSHI) uygulamaya konulması yönünde çalışmalar gerçekleştirilmektedir. MSHI'nin uygulamaya konulması, tıbbi bakımın mevcudiyetini ve kalitesini iyileştirmeyi, kayıt dışı ödemelerin seviyesini azaltmayı ve vatandaşların sağlıkları konusunda sosyal sorumluluklarını artırmayı mümkün kılacaktır.

Kazakistan'da uluslararası akreditasyon standartlarını karşılama ve son derece uzmanlaşmış bakımın sağlanması bakımından gerekli tüm koşullara sahip tıp merkezleri bulunmaktadır. Organ transplantolojisi Kazakistan'da 2012 yılından bu yana aktif olarak gelişmektedir. Canlı ve kadavra donörlerden alınan organların nakli için 9 nakil merkezi ve immünolojik doku tiplemesi için 3 laboratuvar bulunmaktadır. Kazakistan'da kalp, akciğer ve pankreas nakli gibi çeşitli organ nakli türleri gerçekleştirilmektedir. Ulusal Bilimsel Kalp Cerrahisi Merkezi'nde yenilikçi teknolojiler aktif olarak uygulanmaktadır. 2017 yılında

merkezde tamamen yapay bir kalbin implantasyonu gibi benzersiz bir ameliyat gerçekleştirilmiştir. Bugüne kadar ülkenin tüm bölgelerinde kalp cerrahisi ünitelerinden oluşan bir ağı kurulmuştur.

8. İklim Değişikliği ile Mücadele

Temmuz 2021'de yeni bir Çevre Kanunu kabul edilmiştir. 2021 yılında, 2060 yılına kadar Karbon Nötrlüğüne Ulaşma Stratejisi'nin geliştirilmesine başlanmıştır. Strateji, enerji, imalat, tarım, ormancılık, ulaştırma, konut ve kamu hizmetlerine odaklanarak ekonominin tüm sektörlerinde önemli reformlar öngörmektedir. 26. BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine Taraflar Konferansı'nda (COP26, 1-12 Kasım 2021) Kazakistan Ormanlar ve Arazi Kullanımı Deklarasyonu'na katılmıştır.

9. Yenilenebilir Enerji

Kazakistan petrol, gaz, kömür, uranyum ve yenilenebilir enerji kaynakları bakımından zengindir. Kazakistan'ın 2.7 milyon kilometrekarelik geniş toprakları ve düşük nüfus yoğunluğu (6.8 kişi/kilometre kare), ulaşım sırasında önemli enerji kayıplarına neden olmaktadır. Bugün itibarıyla Kazakistan'ın Birleşik Enerji Sistemi istikrarlı bir şekilde çalışmaktadır. Sistemin güvenilirliği tam olarak sağlanmakta, ekonominin ve nüfusun elektrik ihtiyacı karşılanmaktadır. Kazakistan'da nüfusun %100'ünün elektriğe erişimi vardır.

Kazakistan'da elektrik üretimi, farklı mülkiyet biçimlerine sahip 138 enerji santrali tarafından gerçekleştirilmektedir. Kazakistan'daki enerji santrallerinin toplam kurulu gücü 21.902 MW'tır. Son beş yılda, enerji santrallerinin mevcut kapasitesi, esas olarak termik santrallerin ve yenilenebilir enerji kaynaklarının artan kapasitesi nedeniyle 2.470 MW veya %15 oranında artmıştır. Enerji kaynağı türüne göre üretim kaynaklarının (toplam elektrik üretimindeki) payı (2018 sonunda) şu şekilde dağılmaktadır: kömür (%69.7), doğal gaz (%20), büyük hidroelektrik santralleri (küçük

hidro hariç) %9, yenilenebilir kaynaklar (küçük hidro dahil) %1.3.

Ülke, açık ocak madenciliği ile çıkarılan önemli kömür rezervlerine sahiptir. Bu nedenle kömür, Kazakistan'daki en ucuz enerji kaynağı olmaya devam etmektedir. Kömürle çalışan elektrik santrallerinin çoğu ülkenin kuzeyinde ve doğusunda yoğunlaşmıştır. Katı yakıt (kömür) hem yakıt ve enerji merkezleri hem de özel sektör sakinleri tarafından kullanılmaktadır. Kazakistan'ın hidrokarbon zengini batı bölgelerinde yakıt kaynağı olarak doğal gaz ve buna bağlı gaz kullanılmaktadır. Bununla birlikte, nüfusun doğal gaz kullanma seviyesi düşük kalmaktadır (2018'de %49.68). Bu sorunu çözmek için başkent ile ülkenin orta ve kuzey bölgelerinde doğal gaz kullanımını artırmak üzere 1.061 km'lik bir gaz boru hattı inşa edilmesi planlanmaktadır. 2030 yılına kadar ülkenin doğal gaz kullanım oranının %56'ya ulaşması beklenmektedir.

Kazakistan enerji açısından kendine yeterli bir ülkedir. Sera gazları ve diğer kirleticilerin emisyonlarını azaltmak için temiz teknolojilerin ve temiz enerjinin geliştirilmesi için çaba göstermektedir. Yeşil Ekonomiye Geçiş Konsepti (YEK) bağlamında YEK destek yasası ve YEK projelerinin uygulanması amacıyla yatırım çekme koşulları kabul edilmiştir. Başka bir deyişle ülke, yatırımcıları çekmek için yasal çerçeveyi iyileştirmek üzere YEK politikasının geliştirilmesi konusunda belirli çalışmalar yapmıştır. YEK'in geliştirilmesi amacıyla spesifik hedef göstergeler ve bunlara ulaşmak için atılacak adımlar kabul edilmiştir. YEK'in ülkenin toplam enerji tüketimindeki payının 2030 yılına kadar %10'a (büyük hidroelektrik santralleri hariç) ulaşması ve uzun vadede yenilenebilir ve alternatif kaynakların ülkenin enerji dengesindeki payının %50'ye çıkarılması planlanmaktadır. 2018 yılında Kazakistan'da toplam 531 MW kapasiteye sahip 67 YEK tesisi (kurulu gücü 35 MW'ın üzerinde olan büyük hidroelektrik santralleri hariç) faaliyette gösterilmekteydi. Bu santraller 2017 yılında 1,35 milyar kWh elektrik üretmiştir. YEK'in toplam elektrik üretimindeki

payı %1.3'tür.

2018'den bu yana, YEK projelerinin seçilmesi konusunda açık artırma ihalesi sistemi uygulanmaktadır. Bu, bir yandan projelerin ve yatırımcıların seçim sürecini şeffaf ve anlaşılır hale getirirken, diğer yandan daha verimli teknolojilere ve projelere odaklanılmasına ve YEK kapasitesinin devreye alınmasının yerel tüketiciler bakımından tarifeler üzerindeki etkisinin en aza indirilmesine olanak sağlamıştır. 2018'deki açık artırma ihalesi, ülkede YEK alanında gerçekleştirilen ilk uluslararası ihaleydi; hem yerel hem de uluslararası katılımcılardan büyük ilgi görmüştür. İhaleler sonucunda 30 şirket, toplam 804 MW kapasite için 15 yıllığına tek bir YEK enerjisi alıcısı ile sözleşme imzalamıştır. 2018 ihaleleri sonucunda, ihale fiyatındaki maksimum düşüş rüzgar üretimi için %23.3, güneş enerjisi üretimi için %48, küçük HES projeleri için %23.4 ve biyoenerji için %1 olmuştur. Bu, iyi bir sonuçtur ve rekabetçi bir alanın yaratılmasının YEK kapsamında üretilen elektrik açısından piyasa fiyatlarının belirlenmesini mümkün kıldığını teyit etmektedir.

Uluslararası toplumla birlikte Kazakistan Cumhuriyeti de ülkedeki yenilenebilir enerji sektörünün gelişimine büyük önem vermekte ve yenilenebilir enerji gelişimine önemli yatırımlar yapmaktadır. Son yıllarda Kazakistan'da devlet, uluslararası deneyimleri dikkate alarak yenilenebilir enerjinin gelişimi için sistemik önlemler almayı ve yenilenebilir enerji yatırım ortamını iyileştirmeyi amaçlayan önemli adımlar atmıştır. Halihazırda Kazakistan'da 90 yenilenebilir enerji tesisi – 19 rüzgar santrali, 31 güneş enerjisi santrali, 37 hidroelektrik santrali ve 3 biyogaz tesisi – faaliyet göstermektedir. 2019 yılında, faaliyette olan YEK tesislerinin kurulu gücü 2018 yılına kıyasla iki katına çıkarak 1.050,1 MW'a ulaşmıştır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının 2019 yılında toplam elektrik üretimindeki payı %2.3 olmuştur. Kazakistan'da 2019 yılında ilk kez 100 MW kapasiteli büyük güneş parkları inşa edilmiş ve 2020 yılında 100 MW kapasiteli rüzgar parklarının tanıtımı gerçekleştirilmiştir.

YEK'in geliştirilmesine yönelik mevcut devlet desteği sistemi 2009 yılından bu yana Kazakistan Cumhuriyeti mevzuatında yer almaktadır. Destek sistemi, uluslararası en iyi uygulamalar dikkate alınarak geliştirilmiştir. 2013 yılında, YEK sektörünün geliştirilmesi için özel hedefler formüle edilmiş ve bunun sonucunda YEK pazarının büyüklüğü ve YEK'ten kaynaklanan sera gazı azaltım potansiyeli belirlenmiştir. Kazakistan'ın Yeşil Ekonomiye Geçiş Konsepti ve Kazakistan 2050 Stratejisi'nde bu hedefler, ülkenin enerji kaynaklarında alternatif ve yenilenebilir enerjinin payının 2030'da %15'e ve 2050'de %50'ye çıkarılmasını öngörmektedir.

10. Sonuç

Aralık 2012'de Kazakistan Cumhuriyeti'nin 2050 yılına kadar olan Kalkınma Stratejisi, Devlet Başkanı'nın ülke halkına hitaben yaptığı konuşmada sunulmuştur. Stratejinin ana hedefi, güçlü bir devlet, gelişmiş bir ekonomi ve istihdam bakımından fırsatlara dayalı müreffeh bir toplum yaratmak ve Kazakistan'ı dünyanın en gelişmiş otuz ülkesi arasına yerleştirmektir. Kazakistan, 2015 yılında, diğer ülkelerin yanı sıra, ülkenin kapsayıcı ve sürdürülebilir kalkınmasını sağlamak için "Gündem-2030'u" kabul etmiştir. Bu, Kazakistan'ın "Kazakistan-2050 Kalkınma Stratejisinde" belirtilen öncelikleriyle büyük ölçüde örtüşmektedir.

2019 yılında Kazakistan, New York'ta düzenlenen BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Üst Düzey Siyasi Forumu'nda Kazakistan'ın ilk Gönüllü Ulusal Değerlendirmesi (VNR) sunulmuştur. Gönüllü Ulusal Değerlendirme, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminin BM tarafından kabul edilmesinden bu yana kaydedilen ilerlemenin anlık bir görüntüsünü vermektedir. VNR, 2030 Gündeminin uygulanmasını hızlandırmak için başarılar, zorluklar ve alınan dersler de dahil olmak üzere deneyimlerin paylaşılmasını kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşmak için politikaları ve devlet kurumlarını güçlendirmenin yanı sıra çok

paydaşlı destek ve ortaklıkları harekete geçirmeyi hedeflemektedir.

Küresel olarak Kazakistan, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin (SKH) her üç boyutundaki (çevresel, sosyal, ekonomik) çalışmalarına büyük katkı sağlamaktadır. Bunlar arasında yoksulluğun ortadan kaldırılması, gıda, su ve enerji güvenliği, sağlık, eğitim, cinsiyet eşitliği, sürdürülebilir ekonomik büyüme, eşitsizliğin azaltılması, çevrenin korunması ve iklim değişikliğinin etkileriyle mücadele yer almaktadır.

COVID-19 salgını sırasında ülkenin ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmasında ciddi sorunlarla karşılaşmış, ancak buna rağmen SKH'lerin uygulanmasında önemli sonuçlar elde edilmiştir. Kazakistan'da yoksulluğu ortadan kaldırmak amacıyla, 2019'da asgari geçim düzeyinin altında geliri olan nüfusun oranı yüzde 4.3 iken 2021'de bu rakam yüzde 5.2'ye yükselmiş, asgari geçim düzeyi ise 2019'da 29.300 tenge iken 2021'de 37.300 tenge'ye çıkmıştır.

2018-2021 arasında Kazakistan, Küresel Gıda Güvenliği Endeksi'ndeki sıralamasını 16 sıra iyileştirerek 41. sıraya çıkarmıştır. 2021 yılında, 2030 yılına kadar Tarımsal Sanayi Kompleksinin Geliştirilmesi Konsepti ve 2021-2025 yılları için tarımsal sanayi kompleksinin geliştirilmesine yönelik ulusal proje kabul edilmiştir. 2021 yılında brüt tarımsal üretim kuraklık nedeniyle %2.4 oranında düşmüştür. Kazakistan'ın önündeki temel görev, tarımda verimliliği artırmaktır. Tarım sektörü bu sorunu çözmek için en son teknolojileri ve modern üretim yöntemlerini uygulamaya koymaktadır. Tarımsal sanayi kompleksinin dijitalleştirilmesi çalışmaları devam etmektedir, ülkedeki ekilebilir arazilerin %100'ü ve meraların %70'i dijitalleştirilmiştir. Gıda enflasyonu nedeniyle gıda fiyatları yükselmiş, halkın geliri düşmüş ve dolayısıyla gıdanın satın alınabilirliği azalmıştır. Bu sorunu çözmek için Kazakistan, 2025 yılına kadar Halkın Gelirini Artırmaya yönelik kapsamlı bir plan kabul etmiştir.

Okul öncesi eğitim, çocukların beceri ve yeteneklerinin

geliştirilmesi bakımından güçlü bir temel oluşturmaktadır. Kazakistan'da çocuklara yaşam becerileri kazandırmak için okul öncesi eğitim kurumlarında "oyunarak öğrenme" ilkesine dayalı yeni bir çocuk gelişimi modeli uygulanmaktadır. Özel ihtiyaçları olan öğrenciler için farklı eğitim fırsatları sağlanmaktadır. 2021'de Kapsayıcı Eğitim Kanunu kabul edilmiştir. Okulların %96.6'sı 4 Mbps ve üzeri hızda geniş bant internete bağlanmıştır. 2020'den 2023'e kadar öğretmen maaşları yıllık %25 artırılmış ve öğretmen yetiştiren öğrencilere daha fazla burs sağlanmıştır. Yüksek öğretimde "Bolashak" burs programı, başlangıcından bu yana 12.000'den fazla Kazak vatandaşının yurt dışında eğitim görmesini sağlamıştır.

Ortalama yaşam süresi son 18 yılda 7.75 yıl artmış ve anne ölümleri azalmıştır. Sağlık sektörünün dijitalleşmesi devam etmektedir. İklim değişikliği ile mücadelede 2060 yılına kadar Karbon Nötr Kazakistan Stratejisi'nin geliştirilmesine 2021 yılında başlanmıştır. Kazakistan, yenilenebilir enerji kaynakları (hidroelektrik, güneş ve rüzgar enerjisi) da dahil olmak üzere enerji kaynakları bakımından zengindir. Yeşil Ekonomiye Geçiş Konsepti, YEK destek yasası kabul edilmiş ve YEK projelerinin uygulanması için yatırımları çekmeye yönelik koşullar yaratılmıştır. 2022 yılı itibariyle kadar Cumhuriyet'te 2400 MW kurulu güce sahip 134 YEK tesisi faaliyet göstermekteydi.

11. Kaynakça

Dobrovolny Natsionalny obzor 2019: Kazahstan

Dobrovolny Natsionalny obzor 2022: Kazahstan

Razvitie vozobnovlyaemih istochnikov energii ,<https://www.gov.kz/memleket/entities/energo/activities/4910?lang=ru>

V Kazahstane usovershenstvovani sistem investirovaniya

v vozobnovlyaemie istochniki energii (2022), <https://www.undp.org/ru/kazakhstan/stories>

Kazahstan pristupil k razrabotke Vtorogo dobrovolnogo

natsionalnogo obzora po realizatsii TSUR, <https://www.gov.kz/memleket/entities/economy/press/news/>

details/274410?lang=ruOb utverjdenii Kompleksnogo
plana "Programma povišeniya dohodov naselenie do 2029
goda, <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2200000218>

Rezolyutsiya prinyatiya Generalnoy Assembleey
25 Sentyabrya 2015 goda, [https://csip.kg/
publicationsresources/2030/124-sustainable-
development-goals-2030](https://csip.kg/publicationsresources/2030/124-sustainable-development-goals-2030)

Kak v Kazahstane razvivaetsya "zelyonaya" energetika,
[https://www.google.com/amp/s/rus.azattyq-ruhy.kz/
economics/44026-kak-v-kazahstane-razvivaetsia-
zelenaia-energetika/amp](https://www.google.com/amp/s/rus.azattyq-ruhy.kz/economics/44026-kak-v-kazahstane-razvivaetsia-zelenaia-energetika/amp)

Po kakim rezultatam TSUR Kazahstanom dostignuti
rezultaty, [https://strategy2050.kz/ru/news/po-kakim-
pokazatelyam-tsur-kazahstanom-dostignuty-rezultaty-/](https://strategy2050.kz/ru/news/po-kakim-pokazatelyam-tsur-kazahstanom-dostignuty-rezultaty/)